

*Dr Stefan Šokinjov, redovni profesor
Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
ORCID: 0000-0003-3738-6835*

*Izvorni naučni rad
UDK: 004.9:340.13*

DOI: <https://doi.org/10.46793/XXIIMajsko.475S>

PRAVNI I ETIČKI PRINCIPI REGULISANJA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE*

Rezime

Republika Srbija još uvek nema jedinstveni, sveobuhvatan zakon o veštačkoj inteligenciji. Prema Strategiji razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period od 2025-2030. godine u planu je da takav zakon stupi na snagu do kraja 2027. godine. Da bi ovaj zakon, mada važi i za sve ostale, bio konzistentan i u skladu sa samim sobom i drugim zakonima, bez unutrašnjih kontradiktornosti i kolizija s drugim zakonima, neophodno je utvrditi principe iz kojih će se izvoditi konkretne zakonske odredbe. U tom cilju u radu su analizirani: Azilomarski, OECD i US principi veštačke inteligencije, Konvencija Saveta Evrope i Etičke smernice Vlade Republike Srbije.

Ključne reči: *veštačka inteligencija, pravno regulisanje, pravni i etički principi.*

1. Uvod

Tehnologija veštačke inteligencije koristi se za obavljanje poslova i zadataka u mnogim oblastima života i rada čoveka kao što su: industrijska proizvodnja (fleksibilna automatizacija proizvodnih procesa, robotika), saobraćaj (regulisanje saobraćaja u velikim gradovima, autonomna vozila), energetika (upravljanje elektroenergetskim sistemima), vojska (samonavedene rakete, dronovi koji samostalno biraju ciljeve), medicina (pomoć u dijagnostici i odabiru terapije), farmacija (skraćanje postupka istraživanja novih lekova), obrazovanje (objektivno ocenjivanje), dizajn i projektovanje (dobijanje alternativnih verzija dizajna iz samo jedne dizajnerske ideje), film (generisanje scena u kojima je učešće glumaca rizično,

* Rad je napisan u okviru programa istraživanja Pravnog fakulteta u Kragujevcu za 2026. godinu koji se finansira iz sredstava Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

specijalni efekti), prevodilaštvo i dr.¹ Tako široka primena veštačke inteligencije, u gotovo svim segmentima života i rada čoveka, posledica je izrazite efektivnosti i efikasnosti koja se postiže njenom upotrebom. Naime, „zbog mogućnosti da obradi izuzetno veliku količinu podataka u...kratkom vremenskom periodu, bez umora i oscilacija u stepenu koncentracije, koji bi se nužno javljali u slučajevima kada se za obavljanje nekog posla koriste ljudski resursi, sistemi veštačke inteligencije, iako u svom nastanku i načinu funkcionisanja zavise od čoveka, pokazuju bolje rezultate od čoveka kao izvršioca istog posla.“² Ako pri svemu tome imamo u vidu da je tehnologija veštačke inteligencije još uvek u stadiju razvoja, tvrdnja da „nijedan izum ranije nije pokazao toliki potencijal da promeni naš svet“³ deluje vrlo osnovano i realno.⁴

Međutim, upotreba sistema veštačke inteligencije skopčana je sa mnogim rizicima kao što su: dobijanje ili širenje netačnih ili obmanjujućih informacija, prikupljanje podataka o ličnosti i narušavanje privatnosti, stvaranje lažnog i kompromitujućeg tekstualnog, audio ili video sadržaja, sajber napadi i dr. Uopšte, kada govorimo o rizicima primene veštačke inteligencije, s jedne strane veštačka inteligencija može biti zloupotrebljena od strane nesavesnih ili zlonamernih ljudi kako bi se nekom nanela šteta ili kako bi se prevarno ostvarila korist, dok se s druge strane smatra da bi, ne toliko sad koliko u budućnosti, sistem veštačke inteligencije samostalno mogao prouzrokovati nepopravljivu štetu pojedincu, pojedinim društvenim grupama, pa čak i čovečanstvu u celini. Upravo zbog toga ne iznenađuju inicijative za uvođenjem moratorijuma na istraživanje i razvoj veštačke inteligencije dok se ne uspostavi sistem bezbednosti čije bi komponente činile: regulatorna tela za nadzor sistema veštačke inteligencije, tehnike za razlikovanje realnog od veštačkog, kao i institucije sposobne da upravljaju ekonomskim, političkim i društvenim poremećajima koje može izazvati veštačka inteligencija.⁵

¹ Rančić, M., Miletić, M., *Veštačka inteligencija – razvoj, primena, izazovi*, DIT, br. 40/2023, str. 116-117.

² Jovanović, M., *Uloga veštačke inteligencije u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži*, Zbornik radova: *Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu*, Beograd, 2024, str. 223.

³ Čanović Spasojević, J., *Upotreba veštačke inteligencije u sudskom postupku*, Zbornik radova: *Uporednopravni izazovi u savremenom pravu - in memoriam dr Stefan Andonović*, Beograd, 2023, str. 76.

⁴ Transformativni uticaj veštačke inteligencije na naše društvo imaće dalekosežne ekonomske, pravne, političke i regulatorne posledice, za koje se već sad treba pripremati (Anić, N., Anić, P., *Umjetna inteligencija kao segment strategije ili značenje (uloga) umjetne inteligencije u strategijskom planiranju*, National Security and the Future, No 3/2020, str. 126).

⁵ Rančić, M., Miletić, M., *nav. članak*, str. 114. Imajući u vidu ogroman razorni potencijal veštačke inteligencije postoje i predlozi da se zakonska regulativa veštačke inteligencije upodobi pravnom režimu kontrole nuklearne energije (Mišković, M., *Upotreba veštačke inteligencije u procesu digitalizacije snabdevanja električnom energijom*, Zbornik radova: *Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu*, Beograd, 2024), str. 274.

Postojanje rizika u primeni veštačke inteligencije iziskuje potrebu pravnog regulisanja.⁶ U ovom trenutku u Srbiji ne postoji jedinstveni sveobuhvatni zakon koji bi u celosti bio posvećen regulisanju veštačke inteligencije. Strategijom razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025-2030. godine predviđeno je da zakon o veštačkoj inteligenciji bude usvojen do kraja 2027. godine.⁷ Istom strategijom na str. 26. predviđeno je da „pravni okvir mora biti usklađen sa evropskim, ali i sa načelima i standardima na globalnom nivou,“ te da bi trebalo da prati postojeće etičke norme kako bi se postavile granice u okviru kojih se veštačka inteligencija razvija i primenjuje na bezbedan, siguran i odgovoran način. U tom smislu, cilj ovog rada je utvrditi međunarodna i evropska načela i standarde za pravno regulisanje veštačke inteligencije, kao i postojeće etičke norme. Ovo ćemo postići analizom odabranih evropskih i međunarodnih izvora prava, programskih akata i drugih dokumenata, ali pre toga ćemo istražiti šta se podrazumeva pod veštačkom inteligencijom, s obzirom da u poslednje vreme, zbog nedovoljnog razumevanja ove tehnološke pojave, postoji tendencija da se svaka digitalna tehnologija koja se odlikuje automatizacijom rada naziva veštačkom inteligencijom.

2. Pojam veštačke inteligencije

Veštačka inteligencija je naziv za tehnologiju i to digitalnu,⁸ odnosno računarsku tehnologiju.⁹ Reč je o tehnologiji čijom se primenom doslovno preoblikuje savremeni svet. Takav uticaj na svet može da izvrši samo vrlo napredna tehnologija, a veštačka inteligencija je tehnologija koja „predstavlja suštinski element četvrte industrijske revolucije.“¹⁰ Međutim, za razliku od prve tri industrijske revolucije koje su pokrenute pionirskim pronalascima poput pronalazaka: parne mašine (prva), motora

⁶ Pitanje regulacije veštačke inteligencije i njene odgovorne primene danas su ključni izazovi za istraživače, programere i društvo u celini (Hajdarović, M., *Povijesni pregled razvoja umjetne inteligencije*, Poučavanje povijesti, br. 1/2024, str. 69).

⁷ *Strategija razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025-2030. godine*, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2025/5/1/reg> (pristupljeno januara 2026. godine), str. 27. Za izradu nacrtu Zakona zaduženo je Ministarstvo nadležno za naučnoistraživačku i inovacionu delatnost u saradnji sa ministarstvima nadležnim za pravdu, elektronsku upravu i poslove informacionog društva.

⁸ Marković, S., *Patentno pravo u doba veštačke inteligencije*, Zbornik radova: *Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu*, Beograd, 2024, str. 101. Svojevođe digitalne tehnologije ne menja činjenica da inkorporiran u mašinu, odnosno hardver, računarski program veštačke inteligencije može rezultirati promenama u fizičkom tj. manifestovanom svetu. No bez obzira na to u kom se svetu manifestuju rezultati rada veštačke inteligencije, virtuelnom ili fizičkom, zbog toga što predstavlja spoj softvera i hardvera o veštačkoj inteligenciji govorimo kao o sistemu.

⁹ Savčić, S., *Veštačka inteligencija i problem autorstva*, Zbornik radova: *Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu*, Beograd, 2024, str. 11.

¹⁰ Lučić, S., *Veštačka inteligencija i patentno pravo*, Zbornik radova: *Sadašnjost i budućnost Uslužnog prava*, Kragujevac, 2022, str. 480/481.

sa unutrašnjim sagorevanjem, indukcionog elektromotora i generatora naizmenične struje (druga) i integrisanog poluprovodničkog kola (treća), „četvrta industrijska revolucija zasniva se na značajnom usavršenju tehničkih sredstava koja pripadaju prethodnoj tehnološkoj revoluciji.“¹¹ Dakle računarski programi, kompjuteri, mobilni telefoni, Internet... odlika su i treće i četvrte industrijske revolucije. Zato je, krajnje pojednostavljeno, radi utvrđenja pojma veštačke inteligencije ključno sledeće pitanje: po čemu se razlikuju klasičan softver i softver za veštačku inteligenciju? Softver za veštačku inteligenciju se od klasičnog softvera razlikuje po autonomiji u delovanju.¹² Naime, „temeljna ideja razvoja veštačke inteligencije je stvaranje autonomnih tehničkih sistema.“¹³ Tako je i u pravu Evropske unije veštačka inteligencija definisana kao sistem dizajniran da radi više ili manje autonomno.¹⁴ U vezi sa tim se naravno odmah postavlja sledeće pitanje: a u odnosu na koga je softver veštačke inteligencije autonoman? Softver veštačke inteligencije je prilikom izvršenja zadataka autonoman u odnosu na ljudsku intervenciju.¹⁵ Nije sporno da je čovek taj koji stvara računarski program veštačke inteligencije, međutim, jednom stvoren, softver za veštačku inteligenciju prilikom rešavanja problema za čije rešavanje je namenjen ostvaruje izvestan stepen samostalnosti u selektovanju, prikupljanju, sistematizaciji i tumačenju podataka, otkrivanju obrazaca, pravila i zakonitosti unutar njih, te izboru ciljeva i načina za njihovo postizanje. Kako je to moguće? To je moguće jer se softver veštačke inteligencije odlikuje sposobnošću mašinskog učenja.¹⁶ Mašinsko učenje je sposobnost softvera za veštačku inteligenciju da poboljšava performanse i učinak učenjem iz iskustva stečenog u obavljanju zadataka,¹⁷ „bez eksplicitnog programiranja.“¹⁸ Mašinsko učenje može biti klasično i prošireno. Klasično mašinsko učenje obuhvata: 1. nadgledano učenje (klasifikacija i regresija), 2. nenadgledano

¹¹ Marković, S., *nav. članak*, str. 101.

¹² Zdraveva, N., *Odgovornost za štetu prouzrokovanu upotrebom sistema veštačke inteligencije*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu, Beograd, 2024, str. 198; Munjić, J., *Pojam i praktične implikacije veštačke inteligencije*, Zbornik radova: XXI vek – vek usluga i Uslužnog prava, knj. XIV, Kragujevac, 2023, str. 230 i 231.

¹³ Jerbić, B., *Kako (pre)živjeti sa pametnim strojevima*, Bogoslovska smotra, br. 1/2024, str. 18.

¹⁴ *Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act)*, OJ L series of 12.07.2024, Art. 3(1)1.

¹⁵ *Nav. Preamble, Rec. 12.*

¹⁶ Zbog toga su pojmovi veštačke inteligencije i mašinskog učenja nerazdvojni (Leković, V., Ivković, N., *Veštačka inteligencija i povreda konkurencije*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu, Beograd, 2024, str. 281).

¹⁷ Jovanović Ninković, M., *Korišćenje žigom zaštićenih oznaka prilikom 'treniranja' naprednih sistema veštačke inteligencije*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu, Beograd 2024, str. 163.

¹⁸ Prlja, D., Gasmi, G., Korać, V., *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Beograd, 2021, str. 67.

učenje (klastering, pretraživanje obrazaca, smanjenje dimenzionalnosti), 3. vektor podrške mašine i 4. stablo odlučivanja. Prošireno mašinsko učenje obuhvata: 1. pojačano učenje, 2. ansambl metoda i 3. neuronske mreže i duboko učenje. Uz sve ovo, kao specijalna, dodatna podoblast i metoda mašinskog učenja su tzv. Bajesove mreže.¹⁹

Pomoću mašinskog, a pogotovo dubokog učenja zasnovanog na veštačkim neuronskim mrežama, konstruisanim prema najnovijim naučnim saznanjima o strukturi i funkcionisanju ljudskog mozga, veštačka inteligencija je u stanju da simulira: „misaoni proces čoveka“,²⁰ odnosno „ljudski način razmišljanja“²¹ tj. „pojedine funkcije 'prirodne' ili ljudske inteligencije“.²² Drugim rečima, zahvaljujući algoritmima mašinskog, a naročito dubokog učenja, sistemi veštačke inteligencije mogu obavljati zadatke onako kako ih obavljaju inteligentna bića.²³ Otuda i reč inteligencija u nazivu ove informatičke pojave. Veštačka pak znači da ju je napravio čovek, a što ne bi bio u stanju bez: 1. razvoja elektronike, a pre svega, povećanja brzine rada kompjutera i kapaciteta memorije, 2. razvoja informatike i 3. formiranja velikih baza podataka²⁴ (tzv. *big data*).

Imajući sve ovo u vidu, veštačka inteligencija se može definisati kao napredna računarska tehnologija „za koju je karakteristična sposobnost da simulira ljudsku inteligenciju i donosi odluke na osnovu analize ogromnih količina podataka.“²⁵

3. Izvori prava, programski akti i drugi dokumenti

3.1. Azilomarski principi veštačke inteligencije

Početkom januara 2017. godine u organizaciji Instituta za budućnost života (*Future of Life Institute*) u konferencijskom centru Azilomar (*Asilomar State Beach and Conference Grounds State Park*) u Kaliforniji, održana je konferencija o korisnoj veštačkoj inteligenciji (*Conference on Beneficial AI*). Na konferenciji je više od sto eksperata iz celog sveta dalo svoje viđenje o tome kako osigurati da razvoj i korišćenje veštačke inteligencije, s jedne strane, budu korisni za društvo, a da s druge

¹⁹ Vujović, Ž., *Big Data i mašinsko učenje*, INFO M br. 71/2020, str. 11. Bajesovim mrežama se u mašinsko učenje unose osobine čoveka „da razmišlja, veruje i da je nesiguran u proceni da li će da se desi neki događaj“ (*Isto*, str. 18).

²⁰ Savčić, S., *nav. članak*, str. 13.

²¹ Kunda, I., Pravna tehnologija (*legal tech*) i njezina (ne)prikladnost za zamjenu pravne struke, Zbornik radova: *Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnopravnom pravu*, Beograd 2024, str. 187.

²² Milosavljević, N., *Pravno regulisanje odlučivanja veštačke inteligencije*, Glasnik prava, br. 2/2023, str. 24.

²³ Rančić, M., Miletić, M., *nav. članak*, str. 115.

²⁴ „Podaci su zapravo kiseonik za veštačku inteligenciju“ (Prister, V., *Umjetna inteligencija*, Media, Culture and Public Relations, br. 1/2019, str. 72).

²⁵ Mijatović, M., *Artificial Intelligence and the Legal System: the Revolution of the Modern Age*, Knowledge – International Journal, No 1/2024, str. 154.

strane, ne predstavljaju rizik za ljude.²⁶ Na kraju konferencije formulisana su dvadeset tri principa veštačke inteligencije koji su podeljeni u tri grupe i to: istraživanje (5), etika i vrednosti (13) i dugoročni problemi (5).

Istraživanje:

1) Cilj istraživanja: istraživanja u oblasti veštačke inteligencije nisu usmerena na stvaranje veštačke inteligencije koja je sama sebi cilj, neusmerena ka konkretnoj svrsi (*undirected*), već na stvaranje veštačke inteligencije koja će biti korisna (*beneficial*);

2) Finansiranje istraživanja: Investicije u veštačku inteligenciju bi trebale da budu praćene finansiranjem istraživanja kojim bi se obezbeđivala njena korisna upotreba, što bi uključivalo i rešavanje nerešenih pitanja u kompjuterskoj nauci, ekonomiji, pravu, etici i drugim društvenim naukama, kao što su:

a. kako napraviti visoko pouzdane i otporne sisteme veštačke inteligencije koji se ne bi kvarili i ne bi mogli biti hakovani?

b., kako ostvariti rast prosperiteta kroz automatizaciju, a istovremeno očuvati ljudske resurse i svrhu?

c. kako unaprediti pravni sistem da bude pravedniji i efikasniji, a da održi korak sa veštačkom inteligencijom i da upravlja rizicima povezanim sa njom?

d. s kojim sistemom vrednosti bi trebalo uskladiti veštačku inteligenciju i koji bi pravni i etički status ona trebala da ima?

3) Sprega nauke i politike: razmena između istraživača u oblasti veštačke inteligencije i kreatora politike bi trebala da bude konstruktivna i zdrava;

4) Kultura istraživanja: među istraživačima i programerima veštačke inteligencije bi trebalo negovati kulturu saradnje, poverenja i transparentnosti;

5) Izbegavanje nadmetanja (*race*): Timovi koji razvijaju sisteme veštačke inteligencije bi trebali aktivno saradivati kako bi se izbeglo zaobilaženje bezbednosnih standarda;

Etika i vrednosti:

1) Bezbednost: Sistemi veštačke inteligencije bi trebali biti bezbedni i sigurni dokle god su u upotrebi, što bi bilo moguće proveriti gde god je to primenljivo i izvodljivo;

2) Neskriivanje lošeg funkcionisanja: U slučaju da sistem veštačke inteligencije prouzrokuje štetu, trebalo bi biti moguće utvrditi razlog/uzrok;

3) Transparentnost u pravosuđu: bilo kakvo učešće autonomnog sistema veštačke inteligencije u procesu donošenja sudskih odluka trebalo bi da pruži zadovoljavajuće objašnjenje podložno proveru kompetentnog ljudskog autoriteta;

²⁶ Morandin-Ahuerma, F., *Ventitres principios de Asilomar para la inteligencia artificial y el futuro de la vida*, in: (Morandin, F., ed.) *Principios normativos para una etica de la inteligencia artificial*, Concytep Puebla 2023, str. 5. Autor na str. 6. navodi da su konferenciji, između ostalih, prisustvovali: Ilon Mask (*Elon Musk*), Nik Bostrom (*Nick Bostrom*) i Stiven Hoking (*Stephen Hawking*).

4) Odgovornost: programeri i konstruktori naprednih sistema veštačke inteligencije snose moralne posledice za njihovu upotrebu, zloupotrebu i delovanja, te su dužni da na te posledice utiču;

5) Usklađivanje vrednosti: sistemi veštačke inteligencije visokog stepena autonomnosti bi trebali da budu projektovani tako da njihovi ciljevi i ponašanje može biti usklađeno sa ljudskim vrednostima tokom njihovog rada;

6) Ljudske vrednosti: konstrukcija i funkcionisanje sistema veštačke inteligencije bi trebalo da bude kompatibilno sa idealima ljudskog dostojanstva, prava, sloboda i kulturne raznolikosti;

7) Privatnost ličnosti/lična privatnost (Personal Privacy): s obzirom na sposobnost sistema veštačke inteligencije da analiziraju i koriste podatke koje su generisali ljudi, ljudi bi morali imati pravo na pristup, upravljanje i kontrolu nad podacima koje ovi sistemi generišu;

8) Sloboda i privatnost: primena veštačke inteligencije na podatke o ličnosti ne sme bezrazložno ograničavati realnu ili percepiranu slobodu²⁷;

9) Zajednička korist: tehnologije veštačke inteligencije bi trebale biti od koristi za što je više ljudi moguće;

10) Društveno blagostanje: ekonomski prosperitet stvoren korišćenjem veštačke inteligencije trebalo bi da bude od koristi celom čovečanstvu;

11) Ljudska kontrola: ljudi bi trebalo da izaberu kako i da li uopšte da sistemima veštačke inteligencije delegiraju odlučivanje o ostvarivanju ciljeva koje su odabrali;

12) Nesubverzivnost: moć koja proističe iz kontrole nad visoko naprednom veštačkom inteligencijom bi trebala poštovati i unapređivati, a ne podrivati, građanske i uopšte društvene procese od kojih zavisi zdravlje društva;

13) Trka u naoružanju: trebalo bi se uzdržati od trke u razvoju smrtonosnog autonomnog oružja na bazi veštačke inteligencije;

Dugoročna pitanja/teme:

1) Oprez u proceni sposobnosti: s obzirom da ne postoji konsenzus, trebalo bi da budemo oprezni i da izbegavamo stvaranje čvrstih pretpostavki o krajnjim dometima budućih sposobnosti veštačke inteligencije;

2) Značaj: napredna veštačka inteligencija može prouzrokovati temeljne promene života na Zemlji i zato zahteva planiranje i upravljanje uz odgovarajuću pažnju i resurse;

3) Rizici: rizici koje stvaraju sistemi veštačke inteligencije, a naročito katastrofični i egzistencijalni rizici, moraju biti predmet planiranja i napora za umanjenje srazmerno njihovom očekivanom uticaju;

4) Samousavršavanje: sistemi veštačke inteligencije koji su osposobljeni za samousavršavanje ili samorepliciranje na način koji bi vodio rapidnom povećanju kvaliteta (tj. mogućnosti – prim. aut.) ili kvantiteta moraju biti predmet strogih sigurnosnih i kontrolnih mera;

²⁷ Percepirana sloboda bi bila unutrašnji osećaj kontrole nad životom i izborima.

5) Opšte dobro: superinteligencija bi trebala biti razvijena jedino da bi bila u službi široko prihvaćenih etičkih ideala i na korist celog čovečanstva, a ne jedne države ili organizacije.

3.2. OECD principi veštačke inteligencije

Ministarski savet OECD-a je 22. maja 2019. godine usvojio Preporuku o veštačkoj inteligenciji.²⁸ To je jedan od najranijih, ako ne i prvi zvanični dokument u potpunosti posvećen veštačkoj inteligenciji koji je usvojila neka međunarodna međuvladina organizacija. Glavni deo Preporuke je podeljen na dva odseka (*sections*). Prvo sadrži pet principa za odgovorno upravljanje pouzdanom veštačkom inteligencijom, a drugo pet preporuka o nacionalnim strategijama i međunarodnoj saradnji u oblasti veštačke inteligencije. Preporuka je usled brzog tehnološkog razvoja u ovoj oblasti, a naročito na polju generativne veštačke inteligencije, dva puta revidirana i to 8. novembra 2023. i 3. maja 2024. godine. Od principa, *OECD* Preporuka sadrži sledeće:

1) Inkluzivni rast, održivi razvoj i blagostanje. Cilj razvoja i upotrebe veštačke inteligencije su: uvećanje ljudskih sposobnosti i jačanje kreativnosti, unapređenje inkluzije nedovoljno zastupljenog dela populacije, smanjenje ekonomskih, socijalnih, rodnih i drugih nejednakosti i zaštita prirodne okoline;

2) Poštovanje vladavine prava, ljudskih prava i demokratskih vrednosti, uključujući pravičnost i privatnost. Ovaj princip se odnosi na poštovanje osnovnih ljudskih vrednosti kao što su: nediskriminacija i jednakost, sloboda, dostojanstvo, individualna autonomija, privatnost i zaštita podataka, raznolikost, pravičnost, socijalna pravda i međunarodno priznata radnička prava. Ovo takođe obuhvata i sprečavanje širenja netačnih informacija²⁹ putem sistema veštačke inteligencije uz poštovanje slobode govora i drugih prava i sloboda zaštićenih važećim međunarodnim pravom;

3) Transparentnost i jasnost (shvatljivost). Transparentnost i jasnost odnosno shvatljivost situacija u vezi sa veštačkom inteligencijom postižu se objavljivanjem informacija koje su: relevantne, odgovaraju kontekstu i konzistentne su sa stanjem tehnike. Ciljevi koji se žele postići su: a. opšte razumevanje sistema veštačke inteligencije, b. da je osoba tokom interakcije sa veštačkom inteligencijom svesna da je u interakciji sa veštačkom inteligencijom, c. obezbeđenje jasnih i lako shvatljivih informacija o veštačkoj inteligenciji i d. poučavanje onih koji su štetno pogođeni delovanjem veštačke inteligencije kako da se sa tim izbore;

²⁸ OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449 (dalje u tekstu: *OECD* Preporuka).

²⁹ Pri tome je nebitno da li je širenje netačnih informacija bilo nenamerno (*misinformation*) ili smišljeno (*disinformation*).

4) Tehnička pouzdanost, sigurnost i bezbednost. Upotreba sistema veštačke inteligencije ne sme izazivati sigurnosne rizike koji prevazilaze meru razumnog i očekivanog;

5) Odgovornost. Smatra se neophodnim osigurati „pratljivost“ (*traceability*) tj. sagledivost uzročno-posledičnog lanca u vezi sa delovanjem veštačke inteligencije. S obzirom da je bolje sprečiti nego lečiti, subjekti sistema veštačke inteligencije dužni su sistematski upravljati rizicima od upotrebe veštačke inteligencije u svakoj fazi njenog životnog veka.

Preporuke se pak odnose na: 1. investiranje u istraživanje i razvoj veštačke inteligencije, 2. podsticanje inkluzivnog ekosistema koji pogoduje razvoju veštačke inteligencije, 3. oblikovanje i izgradnju usklađenog sistema upravljanja i regulatornog okruženja za veštačku inteligenciju, 4. razvoj ljudskih potencijala i pripremanje za transformaciju tržišta rada i 5. međunarodnu saradnju u oblasti veštačke inteligencije.

3.3. US principi veštačke inteligencije

US principi veštačke inteligencije sadržani su u Izvršnoj naredbi br. 14110 o sigurnom, bezbednom i pouzdanom razvoju i upotrebi veštačke inteligencije.³⁰ Izvršnu naredbu je 30. oktobra 2023. doneo tadašnji američki predsednik Džo Bajden (*Joe Biden*). Naredba sadrži osam principa veštačke inteligencije i to:

1) Bezbednost i sigurnost. Najveći bezbednosni rizici u vezi sa veštačkom inteligencijom postoje u oblastima: biotehnologije, kibernetikog odnosno digitalnog prostora, kritične infrastrukture i nacionalne sigurnosti. Da bi se ovi rizici maksimalno umanjili neophodno je redovno obavljati pouzdane, ponovljive i standardizovane evaluacije i testiranja jer se smatra da će upravo testiranja i evaluacije osigurati da sistemi veštačke inteligencije funkcionišu u skladu sa namenom, da su otporni na zloupotrebe i opasne modifikacije, da funkcionišu na bezbedan način i da su u skladu sa važećim pravnim propisima. U vezi sa ovim je i uspostavljanje sistema označavanja na osnovu koga će građani znati da li je sadržaj generisan putem veštačke inteligencije.

2) Odgovorno inoviranje, nadmetanje i saradnja. Odgovorno inoviranje podrazumeva investiranje u edukaciju, obuku, istraživanje i razvoj uz istovremeno hvatanje u koštac sa novim pitanjima zaštite intelektualne svojine i drugim problemima zaštite pronalazača i stvaralaca. Dalje, za veštačku inteligenciju i povezane tehnologije neophodno je: 1. stvoriti fer, otvoren i konkurentan ekosistem,

³⁰ *Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence.* Naredni predsednik SAD-a Donald Tramp (*Donald Trump*) ukida ovu naredbu neposredno po stupanju na dužnost 20. januara 2025. godine. Umesto nje, tri dana kasnije, izdaje novu izvršnu naredbu pod nazivom: „Uklanjanje barijera američkom liderstvu u oblasti veštačke inteligencije“ (*Removing Barriers to American Leadership in Artificial Intelligence*). Umesto principa jednakosti, zaštite ljudskih prava i bezbednosti, pravno regulisanje veštačke inteligencije u SAD temelji se na oslobađanju od ideološke pristrasnosti, deregulaciji i uklanjanju svih ostalih prepreka uspostavljanju globalne dominacije Sjedinjenih Država u ovoj oblasti.

2. sprečiti nedozvoljeno sporazumevanje i 3. umanjiti rizike koji za mala preduzeća, preduzetnike i individualne inovatore proizlaze iz činjenice da dominantna preduzeća poseduju ključnu imovinu kao što su: poluprovodnici, procesori velike računarske snage, skladišni kapaciteti u oblaku i baze podataka.

3) Odgovorno razvijanje i korišćenje veštačke inteligencije. Veštačka inteligencija se ne bi trebala koristiti na način koji podriva prava, pogoršava uslove rada, ohrabruje protivpravni nadzor zaposlenih, slabi tržišno nadmetanje, stvara nove zdravstvene i bezbednosne rizike ili uzrokuje štetne poremećaje na tržištu radne snage. Umesto toga, veštačka inteligencija bi se trebala koristiti za: poboljšanje životnih uslova, pozitivno uvećanje rezultata ljudskog rada i pomoć svim ljudima da uživaju dobrobiti i mogućnosti od tehnološkog napretka.

4) Unapređenje jednakosti i građanskih prava. Veštačka inteligencija ima kapacitet da umnoži i intenzivira postojeće nejednakosti i stvori nove forme diskriminacije kako u fizičkom tako i u virtuelnom prostoru. Takva opasnost pogotovo postoji u oblasti pravosuđa.

5) Zaštita potrošača. Potrošače je neophodno zaštititi od: prevara, pristrasnosti u odlučivanju, diskriminacije, narušavanja privatnosti i dr. a naročito u oblastima: zdravstva, finansijskih usluga, obrazovanja, prava i saobraćaja.

6) Zaštita privatnosti i građanskih sloboda. Korišćenje veštačke inteligencije povećava rizik da podaci o ličnosti budu nezakonito iskorišćeni ili da postanu dostupni javnosti ili barem neovlašćenim licima. Zbog toga prikupljanje, korišćenje i pohranjivanje podataka mora biti zakonito, sigurno i uz očuvanje privatnosti i poverljivosti.

7) Upravljanje rizicima koji nastaju kada sisteme veštačke inteligencije upotrebljavaju organi javne vlasti. I nakon modernizacije kroz uvođenje sistema veštačke tehnologije državna uprava zadržava funkciju javnog servisa građana i mora postupati u skladu sa tim što će se obezbediti odgovarajućom obukom državnih službenika i instaliranjem „pravno-poštujuće“ (*rights-respecting*) veštačke inteligencije.

8) Širenje koristi od veštačke inteligencije na ceo svet. S obzirom na tehnološku superiornost, obaveza je Sjedinjenih Država da u tom procesu budu na poziciji predvodnika.³¹

3.4. Konvencija Saveta Evrope

Okvirna konvencija o veštačkoj inteligenciji i ljudskim pravima, demokratiji i vladavini prava³² zaključena je 5. septembra 2024. godine. U Poglavlju III (čl. 7 – 13), Konvencija sadrži sedam principa veštačke inteligencije i to:

1) Poštovanje ljudskog dostojanstva i individualne autonomije.

³¹ *Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence*, Sec. 2(h).

³² *Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law.*

- 2) Transparentnost i nadzor. Pod ovaj princip se podvodi i obaveštavanje korisnika o tome da li je dati sadržaj generisan od strane veštačke inteligencije;
- 3) Polaganje računa i odgovornost.
- 4) Očuvanje jednakosti i sprečavanje diskriminacije.
- 5) Zaštita privatnosti i podataka o ličnosti.
- 6) Pouzdanost. Veštačka inteligencija mora biti pouzdana i po pitanju kvaliteta i po pitanju sigurnosti upotrebe;
- 7) Bezbedno inoviranje. Potrebno je uspostaviti kontrolisano okruženje za razvoj, eksperimentisanje i testiranje sistema veštačke inteligencije koje bi bilo pod nadzorom nadležnih organa.

3.5. Etičke smernice Vlade Republike Srbije

Vlada Republike Srbije na sednici održanoj 23. marta 2023. godine donela je Zaključak o usvajanju Etičkih smernica za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije.³³ Po ugledu na UNESCO Preporuke o etici sistema veštačke inteligencije iz 2021. godine, *Etičke smernice* sadrže sledeće principe:

1) Objašnjivost i proverljivost. Zainteresovanim licima, uključujući i krajnjeg korisnika sistema veštačke inteligencije, moraju biti dostupne informacije o procesima donošenja odluka u datom sistemu.³⁴ Drugim rečima, sistem veštačke inteligencije mora biti transparentan. Transparentnost je: a. stepen u kojem sistem veštačke inteligencije otkriva procese ili parametre koji se odnose na njegovo funkcionisanje i b. svojstvo koje omogućava da se otkrije kako i zašto je sistem doneo datu odluku ili postupio na način na koji je to učinio, uzimajući u obzir svoje okruženje.³⁵ Ako rezultate sistema veštačke inteligencije nije moguće objasniti, neophodno ih je označiti kao sistem sa modelom „crne kutije“.³⁶

2) Poštovanje ljudskog dostojanstva. Po svojoj prirodi, ljudsko dostojanstvo nije samo osnovno ljudsko pravo, već predstavlja realnu osnovu ljudskih prava.³⁷ Ovim načelom se naglašava staranje o očuvanju ljudskog integriteta svih na koje sistem veštačke inteligencije može uticati. S tim u vezi, neophodno je kao imperativ postaviti poštovanje: čovekove ličnosti, njegove slobode i autonomije.³⁸

³³ Sl. glasnik RS, br. 23/2023. Dalje u tekstu: *Etičke smernice*.

³⁴ *Etičke smernice*, str. 31.

³⁵ *Isto*, str. 27.

³⁶ Ovaj model veštačke inteligencije odlikuje se time što lica koja su ga dizajnirala ne mogu da razumeju kako se varijable tog modela kombinuju, odnosno sistem ne ukazuje na to kako je nastao rezultat (*Isto*, str. 11).

³⁷ *Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights, OJEU C 303 of 14.12.2007*, p. 17. Ovo stoga što se prema preambuli Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima dostojanstvo smatra inherentnom vrednošću čoveka odnosno vrednošću s kojom se ljudi rađaju (koja je ljudima urođena), zbog čega se svi ljudi smatraju jednakim (u dostojanstvu).

³⁸ „Poštovanje čovekove ličnosti podrazumeva stvaranje sistema koji će poštovati kognitivne, socijalne i kulturne karakteristike svakog pojedinca“ (*Etičke smernice*, str. 11).

3) Zabrana činjenja štete. Sistem veštačke inteligencije mora biti usaglašen sa standardima pouzdanosti i bezbednosti. Usko povezana sa ovim principom je zaštita privatnosti i podataka o ličnosti.³⁹

4) Pravičnost. Načelo pravičnosti ima svoju materijalno- i procesnopravnu dimenziju. U materijalnopravnom smislu ono podrazumeva zaštitu od neopravdane pristrasnosti, diskriminacije i stigmatizacije. U procesnopravnom smislu podrazumeva mogućnost osporavanja odluka koje su rezultat rada sistema veštačke inteligencije.⁴⁰

4. Univerzalni principi veštačke inteligencije

Veštačka inteligencija ima potencijal da: unapredi socijalno blagostanje i dobrobit ljudi, doprinese održivom privrednom razvoju, podstakne inoviranje, uveća produktivnost i pomogne u rešavanju najvećih globalnih izazova.⁴¹ U isto vreme, neodgovorno ili čak zlonamerno korišćenje sistema veštačke inteligencije može produbiti društvene probleme putem prevara, diskriminacije, neopravdane pristrasnosti i dezinformisanja, izmestiti i razvlastiti radnike, narušiti konkurenciju i predstavljati rizik za bezbednost zemlje.⁴² Da bi se negativne pojave u vezi sa korišćenjem veštačke inteligencije predupredile, neophodno je u formi pravnih i etičkih principa selektovati interese i vrednosti koji će se štititi zakonom i drugim pravnim propisima. S obzirom da je veštačka inteligencija globalna tehnološka pojava, to bi bile vrednosti i interesi koje su opšteprihvaćene na evropskom i svetskom nivou. Identifikaciju interesa i vrednosti koje bi se mogle smatrati univerzalno zaštićenim izvršićemo tako što ćemo utvrditi koji su pravni i etički principi veštačke inteligencije sadržani u svim ili skoro svim izvorima prava, programskim aktima i dokumentima koje smo predstavili u prethodnom poglavlju ovog članka. Utvrđivanje univerzalnosti ovih principa će se vršiti po sadržaju i značenju jer se isti principi u različitim dokumentima navode pod različitim nazivima.

Utvrđivanje koji bi se pravni i etički principi veštačke inteligencije mogli smatrati univerzalnim započecemo proverom univerzalnosti principa sadržanih u *Etičkim smernicama* Vlade Republike Srbije. Prvo načelo *Etičkih smernica* je načelo objašnjivosti i proverljivosti veštačke inteligencije. Ovo načelo se izričito kao *explainability* pominje u *OECD* principima veštačke inteligencije. Međutim, pošto je uslov objašnjivosti transparentnost, načelo transparentnosti je kao drugi princip predviđen Konvencijom Saveta Evrope, a pominje se i u više Azilomarskih principa i to u okviru četvrtog principa u kontekstu istraživanja i razvoja, u okviru osmog principa u kontekstu upotrebe veštačke inteligencije u pravosuđu i u okviru sedmog

³⁹ Isto, str. 24.

⁴⁰ Isto, str. 13.

⁴¹ *OECD* Preporuka, str. 3.

⁴² *Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence*, Sec. 1.

principa u smislu neophodnosti da se omogući utvrđivanje uzroka/razloga lošeg funkcionisanja veštačke inteligencije.⁴³

Drugo načelo navedeno u *Etičkim smernicama* je načelo poštovanja ljudskog dostojanstva. Poštovanje ljudskog dostojanstva se izričito navodi u prvom principu Saveta Evrope. Zaštita ljudskih prava u okviru drugog principa *OECD*-a obuhvata i poštovanje ljudskog dostojanstva. Isto važi i za jedanaesti Azilomarski princip koji se odnosi na zaštitu ljudskih vrednosti. Takođe bi i unapređenje građanskih prava iz četvrtog *US* principa bilo u funkciji poštovanja ljudskog dostojanstva. Iz ovog pregleda vidimo da se poštovanje ljudskog dostojanstva uglavnom podvodi pod širi pojam građanskih odnosno ljudskih prava i vrednosti.

Kao treće načelo u *Etičkim smernicama* navodi se zabrana činjenja štete. Ovom načelu najpribližnije je načelo nesubverzivnosti iz *Azilomarskih* principa, polaganje računa i odgovornost iz Konvencije Saveta Evrope, bezbednost i sigurnost⁴⁴ iz *Azilomarskih*, *OECD* i *US* principa, kao i zaštita privatnosti i tajnosti podataka o ličnosti sadržano u svim navedenim dokumentima.

I četvrto načelo *Etičkih smernica* je načelo pravičnosti. Pravičnost se izričito pominje u *OECD* principima veštačke inteligencije. Međutim, pošto se pod ovim načelom, pre svega, podrazumeva sprečavanje neopravdane pristrasnosti i diskriminacije, ono se, budući da je predviđeno svim ovde predloženim aktima i dokumentima, može smatrati univerzalnim.

Svemu ovome mora se dodati, radi podsećanja, da smisao razvoja nauke, tehnike i tehnologije, pa samim tim i veštačke inteligencije jeste u olakšanju i unapređenju života ljudi. Zato je nužno osigurati da razvoj i upotreba sistema veštačke inteligencije uvek budu za dobrobit čoveka i očuvanje njegovog životnog okruženja.

5. Zaključak

Iako još uvek nije dostigla tačku kulminacije, veštačka inteligencija se već sada nalazi u investicionom, istraživačkom, upotrebnom i akademskom megatrendu i zato je krajnje vreme da bude pravno regulisana sveobuhvatnim zakonom. U momentu pisanja ovog članka u Republici Srbiji je u toku izrada nacrtu takvog zakona. Da bi taj zakon bio konzistentan i bez unutrašnjih protivrečnosti, neophodno je prvo formulisati principe iz kojih će proishoditi konkretne zakonske odredbe. Analizom odabranih izvora prava, programskih akata i dokumenata na međunarodnom, evropskom i nacionalnom nivou zaključili smo da bi to, u najmanju ruku, bili sledeći principi: 1. Tehnička ispravnost, pouzdanost i bezbednost rada sistema veštačke inteligencije;⁴⁵ 2.

⁴³ U Izvršnoj naredbi predsednika Sjedinjenih Država podvodi se pod peti princip veštačke inteligencije koji se odnosi na zaštitu potrošača (shvaćeno u najširem smislu reči).

⁴⁴ Često se u međunarodnim dokumentima uz princip bezbednosti i sigurnosti pominju robusnost i pouzdanost.

⁴⁵ Ovo načelo naravno podrazumeva da razvoj i upotreba sistema veštačke inteligencije mora biti pod ljudskim nadzorom.

Transparentnost i objašnjivost; 3. Pravičnost i sprečavanje diskriminacije; 4. Zaštita privatnosti i očuvanje poverljivosti podataka o ličnosti; 5. Odgovornost za razvoj, primenu i posledice upotrebe veštačke inteligencije i 6) Društveno i ekološko blagostanje (kao cilj razvoja i upotrebe sistema veštačke inteligencije).

*Stefan Šokinjov, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LEGAL AND ETHICAL PRINCIPLES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE REGULATION

Summary

According to the Artificial Intelligence Development Strategy of the Republic of Serbia for the period of 2025-2030, a comprehensive law on artificial intelligence is planned to enter into force by the end of 2027. For this law to be consistent and in compliance with itself and other laws, it is necessary to establish principles from which specific legal provisions will be derived. To this end, the paper analyzed the Asilomar, OECD and US principles of artificial intelligence, the Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, and the Ethical Guidelines of the Government of the Republic of Serbia for the Development, Application, and Use of Trustworthy and Responsible Artificial Intelligence. The conclusion is that the universal legal and ethical principles of artificial intelligence consist at least of: 1. Technical correctness, reliability, and safety of the artificial intelligence system's operation; 2. Transparency and explainability; 3. Fairness and prevention of discrimination; 4. Protection of privacy and preservation of the confidentiality of personal data; 5. Responsibility for the development, application, and consequences of the use of artificial intelligence; and 6. Social and ecological well-being (as the goal of the development and use of artificial intelligence systems).

Key words: *artificial intelligence, legal regulation, legal and ethical principles.*

Literatura

- Anić, N., Anić, P., *Umjetna inteligencija kao segment strategije ili značenje (uloga) umjetne inteligencije u strategijskom planiranju*, National Security and the Future, No. 3/2020.
- Čanović Spasojević, J., *Upotreba veštačke inteligencije u sudskom postupku*, Zbornik radova: Uporednopravni izazovi u savremenom pravu - *in memoriam* dr Stefan Andonović, Beograd 2023.
- Hajdarović, M., *Povijesni pregled razvoja umjetne inteligencije*, Poučavanje povijesti, br. 1/2024.
- Jerbić, B., *Kako (pre)živjeti sa pametnim strojevima*, Bogoslovska smotra, br. 1/2024.
- Jovanović Ninković, M., *Korišćenje žigom zaštićenih oznaka prilikom 'treniranja' naprednih sistema veštačke inteligencije*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Jovanović, M., *Uloga veštačke inteligencije u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži*. Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Kunda, I., *Pravna tehnologija (legal tech) i njezina (ne)prikladnost za zamjenu pravne struke*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Leković, V., Ivković, N., *Veštačka inteligencija i povreda konkurencije*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Lučić, S., *Veštačka inteligencija i patentno pravo*, Zbornik radova: Sadašnjost i budućnost Uslužnog prava, Kragujevac 2022.
- Marković, S., *Patentno pravo u doba veštačke inteligencije*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Mijatović, M., *Artificial Intelligence and the Legal System: the Revolution of the Modern Age*, Knowledge – International Journal, No 1/2024.
- Milosavljević, N., *Pravno regulisanje odlučivanja veštačke inteligencije*, Glasnik prava, br. 2/2023.
- Mišković, M., *Upotreba veštačke inteligencije u procesu digitalizacije snabdevanja električnom energijom*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Morandin-Ahuerma, F., *Ventitres principios de Asilomar para la inteligencia artificial y el futuro de la vida* in: (Morandin, F., ed.) *Principios normativos para una etica de la inteligencia artificial*, Concytep Puebla 2023.
- Munjić, J., *Pojam i praktične implikacije veštačke inteligencije*, Zbornik radova: XXI vek – vek usluga i Uslužnog prava, knj. XIV, Kragujevac, 2023.
- Prister, V., *Umjetna inteligencija*, Media, Culture and Public Relations, br. 1/2019.
- Prlja, D., Gasmi, G., Korać, V., *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Beograd 2021.
- Rančić, M., Miletić, M., *Veštačka inteligencija – razvoj, primena, izazovi*, DIT, br. 40/2023.
- Savčić, S., *Veštačka inteligencija i problem autorstva*, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnom pravu, Beograd, 2024.
- Vujović, Ž., *Big Data i mašinsko učenje*, INFO M, br. 71/2020.

Zdraveva, N., Odgovornost za štetu prouzrokovanu upotrebom sistema veštačke inteligencije, Zbornik radova: Veštačka inteligencija – izazovi u poslovnim pravu, Beograd 2024.

Izvori prava, programski i drugi akti

Asilomar AI Principles, <https://futureoflife.org/ai-principles/> (pristupljeno januara 2026. godine).

Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, CETS No. 225, Vilnius, 5.IX 2024.

Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence No. 14110 of 30th October 2023, CFR: Title 3, 2024, pp. 657-699.

Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights, OJEU C No. 303 of 14.12.2007.

OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449.

Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L series of 12.07.2024.

Zaključak o usvajanju Etičkih smernica za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije („Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 23/2023).

Strategija razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025-2030. godine, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2025/5/1/reg> (pristupljeno januara 2026. godine).